

СТАНОВИЩЕ

от проф. д. изк. Николай Йорданов

относно дисертационен труд на Бояна Бъчварова

Мултимедията в пространството на театъра – пресечна точка на изкуството и технологиите

за придобиване на научна и образователна степен „доктор“

Базисният интерес на автора на представения дисертационен труд Бояна Бъчварова е връзката между театралното изкуство и технологиите. Центърът на изследването пада върху дигиталния обрат в развитието на сценичната образност. Оттук идва и стремежът да се дефинират и анализират дигиталните перформативни практики, като аксиомата, от която авторката изхожда е, че те са хибрид между дигитални средства и живо присъствие. В този смисъл за нея това е разширяването на границите на понятието „театър“ в съвременната епоха. Б. Бъчварова има съзнание, че самата опозиция „живо“ – „неживо“ днес е теоретичен проблем за изкуствоведските изследвания. Тя се позовава на един от основните автори, които проблематизират тази опозиция – Филип Аусландер, и това се превръща в концептуален акцент в работата ѝ.

Представеният труд е в обем от 157 страници, заедно с приложената библиография. Разделен е на 4 глави, а към тях има кратки въведение и заключение.

В началото на работа авторката поставя възловия за нея въпрос дали навлизането на дигиталните технологии не поставя под въпрос границите на театъра. Тя формулира своя интерес в смисъл, че иска да разбере дали компютърно генерираната реалност променя театралното пространство и оттук дали това променя базисните отношения между сцена и зрител. Важен подвъпрос е питането дали дигиталният театър не води до една базисна

промяна, а именно дали гледането като основен процес за театралното изкуство не се заменя от интерактивността.

В търсенето на отговор на този свой интерес и на това питане авторката много добре съчетава теоретичните концептуализации върху разглежданите въпроси и историческия поглед върху развитието на модерния и постмодерния театър. От теоретичните изследвания тя цитира концепти и дефиниции на Патрис Павис, Ан Юберсфелд, Ерика Фишер-Лихте, Кристофър Балм, Мишел Фуко, Ханс-Тис Леман – въобще водещите имена в теорията на съвременния театър и пърформанс.

В исторически план, проследявайки развитието на театъра на 20. и 21. век, важна опозиция за нейното изследване е контрапунктът между сцената, създаваща илюзия за перспектива, и виртуалните изображения на екрана. Тя тръгва от идеята на Вагнер за постигане на „тотално произведение на изкуството“, която включва презумпцията за безкрайното разширяване на сценичните изразни средства. Друга такава посока задават движението „Баухаус“ и визиите на футуристите от 20-те години на миналия век, по-късно филмовите и видео технологиите в представленията на Йозеф Свобода и „Латерна магика“ от 60-те, след това визуалният театър на Робърт Уилсън, както и други имена на постмодерния мултимедиен спектакъл.

Специално място в работата се отделя за изясняването на т.нар. изкуство на новите медии. Представени са първите спектакли с виртуална реалност на Жорж Коатес от 90-те години на миналия век.

В трета глава от работа се разглежда процесът как новите технологии в осветлението и мултимедията се превръщат в нещо повече от изобразителен похват. Те заменят сценографията със създаването на среда, търсеца „синтез между материалното и нематериалното“ (с. 75), а също така влияят върху

драматургията на представлението и възприемането му от зрителя. Представят се отделни примери със спектакли на „Уустър груп“, Ex Machina на Р. Лъопаж, Форсд Ентъртеймънт и др.

Поставен е и въпросът за промените в актьорската игра при този дигитален обрат на сцената. Тук работата отново търси историческите корени на тази промяна още в практиките на Ервин Пискатор, Мейерхолд, Брехт и теоретичните трудове на Валтер Бенямин. В случая водещата опозиция е между живия и виртуалния актьор, като е припомнена тезата на Аусландер за относителността на понятията за живо и не-живо присъствие. В заключителната част на тази глава се прави разлика между интерактивност и т. нар. потапяне/потъване в действието (immersive theatre).

Четвърта глава е подчинена на изясняването на понятия, пряко свързани с видовете пространства на дигиталния театър – виртуална реалност, обогатена реалност, смесена реалност. Представени са най-интересните проекти и имена на артисти, чиято практика илюстрира тези реалности по един или друг начин. Логично работата стига и до т. нар. киберпърформанс, който се случва в интернет пространството.

По този начин авторката успява да заключи и своя изследователски разказ за дигиталния театър.

Погледнат като цяло представеният труд е написан със силно изследователско любопитство. В него личат интелигентност и натрупани знания, както и голямо предварително проучване на театрални практики и прочетена специализирана литература по поставените въпроси. Това е дало отражение върху цялата работа, която се отличава от редица други докторантски тези по широката си информираност и изследователска

задълбоченост. Особено ценно е умението на авторката да съчетава примери от различни театрални практики, теоретични концепти и исторически логики.

Безспорен принос на дисертацията е представянето и анализирането на различни аспекти на мултимедийната образност и сценична среда, на навлизането и използването на новите технологии в театъра, на различните измерения и прояви на дигиталния пърформанс.

Стилът е гладък, но понякога препращането към прекалено много концептуални тези на авторитетни имена затруднява разгръщането на индивидуалния изказ. Впрочем това е проблем на всяка докторска теза и го отбелязвам просто за да посоча, че в това отношение авторката има още да работи. Но зад понякога усложнения изказ личи разбиране и това обстоятелство също трябва да се подчертае.

Като други пожелания към работата, особено ако тя има намерение да бъде публикувана като книга, бих коментирал, че постоянните връщания към историческите корени на едно или друго явление или желанието да се изброят всички възможни негови разновидности понякога прекъсва развиването на една или друга авторова теза. В този смисъл мисля, че работата би спечелила от известно прекомпозиране на някои свои части, както и от още една обща редакция (например да се изчистят неточности при употребата на пълния член и др.).

В заключение искам да посоча, че представеният дисертационен труд притежава всички качества за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Убедено гласувам „да“.

Николай Йорданов